

YÜKSEKÖĞRETİM MEZUNU GENÇLERİN İSTİHDAMI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

Semra UZ*

ÖZ

Bugün Türkiye’de geliri ve saygınlığı yüksek mesleklere ulaşabilmek beklentisiyle yükseköğretime devam eden gençler; işsizliğe, işe geçiş sürecine ve istihdama yönelik çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak gençlerin karşılaştığı sorunlar, beşerî sermayelerine gerekli yatırımı yapmamış olmalarından kaynaklandığı iddiasıyla bireyselleştirilmektedir. Bu da soruna neden olan yapısal unsurların ve eksikliklerin gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, konunun yapısalci yaklaşımla incelenmesi önem taşımaktadır. Araştırmada işsizlik oranı, iş gücüne katılımı, iş arama süreci ve istihdam durumu üzerinden yükseköğretim mezunu gençlerin istihdam sorunlarının yapısalci ve eleştirel yaklaşımla betimlenmesi amaçlanmaktadır. İkincil veri analizi araştırması olarak tasarlanan çalışmanın verileri, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) İşgücü İstatistikleri Veritabanından elde edilmiştir. 2010 yılından 2020 yılına kadarki 11 yıllık veri analize tabi tutulmuştur. Sayı hâlinde ilan edilen verilerin yüzdeler karşılıkları hesaplanmış ve tablolar içerisinde gösterilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye’deki 15-24 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu gençler oluşturmaktadır. Araştırmada eğitilmiş gençler için işsizliğin üzerinde durulması gereken yapısal bir sorun olduğu ve yıllar içerisinde eğitimden işe geçişlerinin daha zor, uzun ve sancılı bir süreç haline geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin iş bulduğunda ise pek çok istihdam sorunuyla karşılaştığı; günümüzün istihdam yapısının onlara güvencesiz, düşük ücretli, geçici ve niteliğine uyuşmayan alt düzey işler sunduğu bulunmuştur. Bu açıdan gençlerin aldığı eğitimin anlamsızlaştığı ve modernizmin eğitim alanlarını yüksek statülü işlere ulaşabileceği şeklindeki vaadini yerine getirmede başarısız olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitilmiş gençler, yükseköğretim, istihdam, işsizlik

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON THE EMPLOYMENT OF YOUTH GRADUATING FROM HIGHER EDUCATION

ABSTRACT

Today, youth receiving higher education in Turkey with the expectation of reaching respectable professions face various employment problems. However, the problems faced by youth are individualized with the claim that they have not made the necessary investment in their human capital. This causes the structural factors leading to the problem to be overlooked. In this regard, it is important to address the issue with a structuralist approach. Hence, this study aims to describe, with a structuralist and critical approach, the employment problems of youth graduating from higher education through the unemployment rate, job search process, and status of employment. The data for the study, which was designed as secondary data analysis research, were obtained from the Turkish Statistical Institute (TurkStat) Labor Force Statistics Database. Data from 11 years, from 2010 to 2020, were analyzed. Percentage equivalents of the data expressed in numbers were calculated and shown in tables. The population of the study consists of higher education graduates between the ages of 15-24 in Turkey. The study found that unemployment is a structural problem for educated youth requiring attention and that the transition from education to work has become a more and more difficult and long process over the years. The study also determined that when young people find a job, they face many employment problems, and today’s employment structure offers them insecure, low-paid, and low-level jobs. Thus, the study concludes that modernism has failed to deliver on the promise that educated individuals can attain high-status jobs.

Keywords: Educated youth, higher education, employment, unemployment

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Karabük, semrayilmaz@karabuk.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7370-9078>

GİRİŞ

Modernizmle birlikte mesleki bilgi ve becerilerin eğitim aracılığıyla elde edilebileceği ve üst düzey mesleklere erişimin ise daha uzun süreler eğitimde kalmakla mümkün olabileceği anlayışı gelişmiştir. Buna göre emek, zaman ve maliyet açısından fedakârlık göstererek uzunca yıllar eğitimde kalanlar, üst mesleki konumlara erişebilecek; eğitimi için gerekli özeni göstermeyenler ise çok fazla beceri gerektirmeyen alt sınıf işleri yapacak (Davis ve Moore, 1944; Parsons, 1959; Wallace ve Wolf, 2004) ya da istihdam dışı kalacaktır. Bu bağlamda modernizm, bireylerin ancak eğitim almaları durumunda istihdam edilebilir hale geleceği dolayısıyla iş bulmanın çaresinin kişinin kendisinde yattığı anlayışına yaygınlık kazandırmıştır. Bu anlayış, halen geçerliliğini korumaktadır. Ancak bağlam, değişmiştir. Nitekim günümüzde eğitilmiş ve vasıflı kişiler, işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır. Eğitim almak, iş bulmak için yeterli olmamaktadır. Eğitim sistemi, büyük sayılarda istihdam edilemez genç, en azından bitirdikleri alanlarda istihdam edilemez genç yaratmaktadır (Sennett, 2021).

Eğitilmiş kişilerin işsizliği, iletişim, ulaşım ve bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler neticesinde modern bir tehdit olarak ortaya çıkmakta, dolayısıyla yapısal unsurlardan kaynaklanmaktadır. Şirketler, makinelerin daha az çalışanla aynı üretimi yapabilmeyi sağlaması (Bora ve Erdoğan, 2017), maliyetinin çalışana ödenenden daha ucuza gelmesi (Sennett, 2021) ve insanların yapamadığı ekonomik değerde şeyleri yapabilmeye imkân vermesi nedeniyle çalışandan ziyade otomasyona yatırımı öncelemektedir. Bu da emeğin işsizliği olgusunu ortaya çıkarmaktadır. 1990'lara kadar makineler sadece mekanik işlerde kullanıldığı için otomasyon, öncelikle kol emeğinin işsizliğine yol açmıştır. Ancak bilgisayar ve mikro elektronik alanında yaşanan gelişmelerle zaman içerisinde hizmet sektörünü etkileyerek beyaz yakalı işsizliğine neden olmuştur (Sennett, 2021; Rifkin, 1995). Enformasyon, bilgisayarlaşma, robotlaşma ve elektronikleşme gibi yeni teknolojik gelişmeler, zihinsel işleri devralmakta ve eğitilmiş kişilerin çalışacağı orta düzey işleri azaltmaktadır (Teichler ve Kehm, 1995; Collins, 2014). Bu teknolojilerin yarattığı yeni işler ve iş sektörleri ise teknoloji kaynaklı kaybolan işleri dengelemekte yetersiz kalmaktadır (Collins, 2014).

Küresel emek arzında yaşanan değişimler de eğitilmiş kişilerin işsizliğinde etkili olmaktadır (Sennett, 2021). Ulaşım ve iletişim teknolojisi, sermayeye geçmişte hayal edilemeyecek ölçüde hareket serbestliği kazandırmakta; onu, iş gücü ve mekân bağımlılığından kurtarmaktadır. Sermaye artık ortam, kurallar ve özellikle iş gücü açısından daha elverişli bulunduğu bölgelere kolaylıkla taşınabilmektedir (Bauman, 2019; Bauman, 2020). Bu da işlerin, ücretlerin yüksek olduğu ülkelerden; vasıflı, hatta bazen yaptıkları işler için fazlasıyla nitelikli işçilere sahip olan düşük ücretli ekonomilere doğru kaymasına neden olmaktadır (Sennett, 2021). Bununla birlikte teknolojiye yaşanan gelişmeler, çalışanlar için de mekân bağımlılığını ortadan kaldırmaktadır. İnternet teknolojisi beyaz yakalı işçilerin, ikamet ettikleri ülkeden taşınmak zorunda kalmaksızın dünyanın farklı yerlerindeki işlerde çalışmasına; ulaşım teknolojisi ise vasıflarını dünyanın dört bir yanına taşımasına imkân vermektedir. Bu da orta sınıf emeğini homojenleşerek tek bir emek piyasası haline getirmekte ve küresel bir işgücü rekabeti oluşturmaktadır (Collins, 2014).

Eğitilmiş kişiler işsizliğin haricinde istihdam yapısının değişmesinden kaynaklanan sorunlarla da karşılaşmaktadır. 1970'li yılların sonlarına kadar istihdam edilme, ömür boyu- tam zamanlı çalışmayı ifade etmiş; zaman ve mekân açısından iş ve iş olmayan birbirlerinden kesin bir şekilde ayrılmıştır (Beck, 2011). Uzun vadeli zaman anlayışı sayesinde işçiler, işe girdikleri yerde hayatının sonuna kadar kalacağı konusunda kendisini emniyette hissetmiştir (Bauman, 2019). İşleri sendikaların güvencesi altında olarak her günü neredeyse aynı olan işlerde ve oyun esnasında değişiklik göstermeyeceğini bildiği çalışma, terfi ve emeklilik kuralları altında çalışmıştır. Böylece sürprizlere yer olmayan, doğrusal bir hayat akışına sahip olabilmiş ve belirsizliğin doğuracağı endişeden korunmuştur (Sennett, 2020). Ancak yeni teknolojiye dayalı otomasyon dalgaları, istihdam yapısını aşındırarak iş hukuku, iş yeri ve çalışma süresi şeklindeki üç temel dayanağının esnekleşmesine yol açmıştır. Buna bağlı olarak da iş ile iş olmayan arasındaki sınırlar akışkanlaşmış; esnek ve eksik istihdam biçimleri yayılmıştır (Beck, 2011).

Esneklik, günümüzü ifade eden en temel kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram, uzun vadeli, güvenceli olarak bilinen iş kavramının geçerliliğini yitirdiğine işaret etmektedir. Bu

bağlamda, iş artık kısa vadeli ve güvencesiz çalışma anlamına gelmektedir. İş hayatı, belirsizlikler içermektedir. Terfi ve işten çıkarmaya yönelik kurallar, oyun sırasında ortadan kaldırılabilmekte ya da değiştirilebilmektedir (Bauman, 2020). Buna bağlı olarak, bir ya da iki kurum içerisinde adım adım ilerlenen geleneksel kariyerler yok olmaktadır. İnsanlar, çalışma hayatı boyunca pek çok kez iş değiştirmek durumunda kalmaktadır (Sennett, 2020). Güvencesizlik, dengesizlik ve kırılganlık, günümüzün yaşam koşullarının en belirgin özelliklerini ifade etmektedir. İnsanlar, işyerindeki konumu, hakları ve geçim kaynakları ile ilgili “güvencesizliği”, bunların sürekliliği ve gelecekteki durumu ile ilgili “belirsizliği” ve mülkiyet, çevre ve toplulukla ilgili “güvensizliği” birlikte deneyimlemektedir (Bauman, 2019).

Prekaryalaşma kavramıyla ifade edilen bu durum, insanları derinden etkilemektedir. Rasyonel bir gelecek beklentisinin önüne geçmekte ve geleceğe dair inancı ve umudu ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde özel sektörde olduğu kadar, geçici ve sezonluk işlerin çoğaldığı kamu sektöründe de görülmektedir. Ayrıca diplomalı sayısındaki artışla birlikte nitelikli iş gücünü de etkilemektedir (Bourdieu, 2017). Öyle ki beyaz yakalılar, diplomalarının onlara sağladığı güvenceleri günden güne yitirmektedir. Düşük ücretli hatta bazen ücretsiz, güvencesiz ve keyfi şartlarda çalıştırılmaktadır. Geçici süreli işlere mahrum edilmekte ve çalışmakla işsizlik arasında kırılgan ve belirsiz bir istihdam rejimine maruz kalmaktadır (Bora, 2017a; Bora ve Erdoğan, 2017). Dolayısıyla beyaz yakalılar, yapısal problemlerden kaynaklı olarak sınıfsal düşüş yaşamaktadır. Bu düşüş, eğitim almaları durumunda sınıfsal yükseliş vadeden kapitalizmin başarısızlığından kaynaklanmaktadır (Vatansever, 2016). Ancak beyaz yakalılar, toplumsal olarak üretilmiş bu sorunlar karşısında yalnız bırakılmakta ve onlardan sorunları için kişisel çözümler bulması beklenmektedir (Bauman, 2017).

Yükseköğretim mezunu gençler, bugün bu değişimin sancılarını yaşamaktadır. Yüksek işsizlik riskiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Mezun sayısındaki artış işsizlik riskini artırmaktadır. İşsizliğin haricinde çeşitli istihdam sorunlarıyla da karşılaşmaktadır (Teichler ve Kehm, 1995). Günümüzün genç mezunları için yükseköğretimden işe geçiş, geçmişte olduğundan daha belirsiz ve sorunlu hale gelmektedir. Yükseköğretim mezunu gençler, daha uzun süre işsiz kalmakta ve iş bulduğunda nitelik uyumsuzluğu yaşamaktadır (Allen ve van der Velden, 2007). Geçmişteki gençlere kıyasla ilk işlerini bulmada ve bunun 'iyi' bir iş olmasında daha büyük zorluklarla karşılaşmaktadır (Salas-Velasco, 2007). Ayrıca özellikle mezuniyetlerinin ilk birkaç yılında güvencesiz, yarı zamanlı, sözleşmeli ve kısa süreli istihdama maruz kalmaktadır (Teichler, 2000). Dolayısıyla yükseköğretim mezunu gençler, üst ve orta düzey mesleklere özgü becerileri edinmeyi sağlayacak eğitim için gereken emeği, çabayı ve zamanı harcamalarına rağmen, kendilerine vaat edilen kazançlara erişimde sorun yaşamaktadır.

Türkiye’de bu açıdan benzer bir görünüm sergilemektedir. Bugün yükseköğretim mezunu gençler; işsizliğe, işe geçiş sürecine ve istihdama yönelik çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Gençler, eğitimin vaat ettiği mesleklere ve kazanımlara erişim sağlayabilmek amacıyla yükseköğretime devam etmektedir. Ancak işsizlikten ya da güvencesiz, geçici, düşük ücretli, eksik istihdamdan kurtulamamaktadır. Buna rağmen, işsizliklerinin ve karşılaştıkları istihdam sorunlarının suçu ve sorumluluğu gençlerin üzerine yüklenmektedir. “İş beğenmedikleri” gerekçesiyle işsiz kaldıkları iddia edilmektedir. Gençlerin işsizliği ya da düşük istihdamı, yabancı dil öğrenmeksizin, yurt dışında bulunmaksızın, mesleki becerilerini geliştirmeksizin ya da Dünyadaki ve Türkiye’deki gelişmelerden haberdar olmaksızın yükseköğretimden mezun olmalarına bağlanmaktadır. Böylece işsizlik ya da düşük istihdam, beşerî sermayelerine gerekli yatırımı yapmamış olmaları nedeniyle bireyin kendinden kaynaklanan bir sorun haline getirilmektedir. Oysa sorun bireyselleştirildiğinde çözümler de bireyselleşmektedir (Brunila ve Lundahl, 2020). Bireylerin kendilerine odaklanarak yetkinliklerini ve becerilerini artırması sorunun çözümü haline gelmektedir. Ancak bu durumda, soruna neden olan yapısal unsurlar ve eksiklikler gözden kaçırılmaktadır. Bu da sorunun çözümünü engellemektedir (Özer, 2020). Bu bağlamda, konunun yapısal ve eleştirel bir bakışla incelenmesi önem taşımaktadır.

Eğitim- Sosyal Hareketlilik İlişkisi

Sosyal hareketlilik kavramı, sosyoloji sözlüğünde “herhangi bir toplumdaki toplumsal tabakalaşma sistemi içinde -genellikle bireylerin ama bazen grupların tamamının- farklı konumlar arasındaki hareketini anlatan bir terim” (Marshall, 2005) olarak tanımlanmaktadır. Yatay ve dikey olmak üzere

iki tipi bulunmaktadır. Yatay sosyal hareketlilik, aynı sosyal tabaka içerisindeki konumlar arası geçişi; dikey sosyal hareketlilik, birbirlerine göre altta ya da üstte bulunan farklı sosyal konumlar arasındaki hareketi ifade etmektedir. Sosyal hareketliliğin derecesi, sosyal yapı ve tabakalaşma sistemine göre değişmektedir. Bu bağlamda sosyal hareketlilik imkânı hem toplumlar arasında hem de bir toplumun farklı dönemlerinde değişiklik gösterebilmektedir (Korkmaz, 2005). Toplumlar, sosyal hareketlilik derecesi yüksek olduğunda açık; düşük olduğunda ise kapalı olarak nitelenmektedir (Sunar, 2018).

Tabakalaşma sistemi açısından daha açık bir niteliğe sahip olan modern toplumlar için eğitim, sosyal hareketliliğin esas dinamiklerinden birisini oluşturmaktadır. Sanayileşmeyle birlikte işgücünden beklenen nitelikler, eğitimle elde edilebilir bir hale gelmiştir. Bu durum, eğitime verilen önemi artırmış, farklı sınıflar için fırsat eşitliğinin sağlanması çabalarını doğurmuş ve toplumsal kategoriler arasındaki geçişi nispeten yumuşatmıştır (Erdoğan, 2004). Herkese açık bir eğitim anlayışını yaygınlaştırmıştır. Ancak pratikte eğitimden yararlanma söz konusu olduğunda eşitsizliklerin varlığını devam ettirdiği görülmektedir (Eserpek, 1977). Nitekim orta ve üst sınıf ebeveynler, çocuğunun eğitimini daha fazla önemsemekte, çocuğu için nitelikli eğitim talebinde bulunmakta ve çocuğunu özel ders, kurs gibi imkânlarla desteklemektedir. Eğitim süreci hakkındaki bilgisi sayesinde çocuğunun eğitimi için doğru kararlar alabilmektedir (Polat, 2009). Bu bağlamda ebeveynlerin toplumsal sınıfları, çocukların eğitime erişimini ve ulaşılan eğitimin kalitesini dolayısıyla gelecekteki mesleki ve toplumsal konumlarını belirlemeyi sürdürmektedir (Önür, 2013).

Türkiye’de eğitimle sosyal hareketliliğin sağlanması durumu, işgücü piyasasıyla ilişkili görünmektedir. Cumhuriyetin erken dönemlerinde eğitim, aileden gelen dezavantajları giderici bir nitelik sergileyerek sosyal hareketlilik kaynağı olmuştur. Bu dönemde yetişmiş işgücüne ihtiyaçtan dolayı eğitime erişim sağlayanlar, sosyal statü ve gelir düzeyi itibarıyla seçkinler sınıfını oluşturmuştur. Lise mezunu olmak dahi üst tabakalara erişim için yeterli olmuştur (Erdoğan Coşkun, tarihsiz). Bununla birlikte mümkün mertebe herkesin kitlesel bir eğitimden geçirilmesi amaç olarak benimsenmiştir. Köy okulları vasıtasıyla köydeki yetenekli gençlere sistem içinde yukarıya doğru tırmanma fırsatı verilmiştir (Aktay, 2010). Eğitim, uzunca bir süre sonradan edinilen konumlara erişim için temel bir dayanak olmayı sürdürmüştür (Sunar, 2018). 1980’li yıllara kadar da sosyal hareketliliğe imkân tanımıştır. Ancak bu yıllardan sonra küresel ekonomiye entegrasyonla işgücü piyasası yeniden düzenlenmiş, eğitim-meslek ilişkisi değişmiş ve eğitim sosyal hareketliliğe imkân veren bir unsur olmaktan çıkmıştır (Erdoğan Coşkun, tarihsiz). Zaman içerisinde de iş edindirme işlevini yerine getirmede yetersiz kalmaya başlamıştır.

İşsizlik, yaşanan ekonomik krizlerle eğitilmiş insanlar için önemli bir sorun haline gelmiştir. Nitekim 1994 ekonomik krizi, vasıflı işgücünün kitlesel bir şekilde işsiz kalmasına neden olarak beyaz yakalı işsizliğini gündeme getirmiştir. 2001 krizi ile beyaz yakalı işsizliği görünür olmaya başlamıştır. 2009 krizi ise eğitilmiş vasıflı işgücüne büyük bir işsizlik darbesi vurmuştur. Bu tarihten itibaren her geçen gün işsizler içerisinde yükseköğretim mezunlarının oranı artış göstermiştir. Beyaz yakalı işsizliği bugün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir sorun teşkil etmektedir. İşsizliğin haricinde beyaz yakalılar, esnek, geçici ve güvencesiz istihdam sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu istihdam rejimi, özel sektörde olduğu kadar kamu sektöründe de yaygınlık kazanmaktadır (Bora, 2017b). İşsizliğin yapılaşması ve prekarizasyon neticesinde beyaz yakalılar, bir yandan seçkin tabakalarını bir yandan da eğitimlerinin onlara sağladığı güvenceleri yitirmektedir. Böylece mavi yakalılaştıkları bir süreci deneyimlemektedir (Bora ve Erdoğan, 2017)

YÖNTEM

Araştırmanın amacı, yükseköğretim mezunu gençlerin işsizliğine, işe geçiş sürecine ve istihdamına yönelik sorunları yapısal unsurların etkisi göz önünde bulundurularak betimlemektir. Bu amaçla araştırmada, eğitilmiş gençlerin işsizlik oranı, işgücüne katılımı, işgücüne katılmama nedeni, en son işinden ayrılma nedeni, işsiz olanların aradığı meslek, iş arama süresi, istihdam edildiği meslek, işindeki konumu ve kayıtlılık durumu üzerinden istihdamla dair sorunları yapısal ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Ayrıca yükseköğretim istihdam ilişkisi incelenerek, üst düzey eğitimin gençlerin istihdam edilebilir olmasını ya da seçkin mesleklere ulaşmasını sağlamada etkili olup olmadığı tartışılmaktadır.

Çalışma, nicel veri toplama tekniklerinden ikincil veri analizi araştırmasıdır. İkincil veri analizi, daha önce toplanıp kaydedilmiş nicel verilerin istatistiki analizine dayanan tepkisiz araştırma türüdür. Çoğu kurum, toplumsal, ekonomik ve siyasi koşullarla ilgili bilgileri uzun süreler boyunca toplamaktadır. Bu nedenle ikincil verilerle çalışma, farklı tarihsel dönemler ve ülkeler arasında karşılaştırma yapma imkânı vermektedir (Neuman, 2020). Ayrıca araştırmacıya maliyet, zaman, nitelik ve hakkında bilgi edinilmesi güç evrenlere ulaşabilme açısından avantaj sağlamaktadır (Procter'dan aktaran Punch, 2011). Araştırmada, TÜİK'in İşgücü İstatistikleri Veritabanında bulunan veriler kullanılmıştır. Yıllar içerisindeki değişimin incelenebilmesi için 2010 yılından 2020 yılına kadarki 11 yıllık veri analize tabi tutulmuştur.

Araştırmada öncelikle İşgücü İstatistikleri Veritabanında yer alan “işsiz”, “istihdam” ve “işgücüne dahil olmayanlar” şeklindeki ölçümler içerisinde araştırmada kullanılacak değişkenler amaca uygun düşecek şekilde belirlenmiştir. Buna göre, “işsiz” ölçümünden iş arama süresi ve aradığı meslek (ISCO); “istihdam” ölçümünden meslek grubu (ISCO), işteki durum ve Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlılık; “iş gücüne dahil olmayanlar” ölçümünden iş gücüne dahil olmama nedeni ve en son işinden ayrılma nedeni değişkenlerine yönelik veriler alınmıştır. Daha sonra, sayı halinde ilan edilen verilerin yüzdelik karşılıkları hesaplanmış ve tablolar içerisinde gösterilmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki 15-24 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu gençler oluşturmaktadır.

BULGULAR

Türkiye'de ortaöğretim mezunları, yükseköğretim mezunlarına göre elde ettikleri gelir düzeyi ve istihdam durumu açısından daha dezavantajlı bir durumdadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD, 2020) verilerine göre, lise mezunu ile yükseköğretim mezunlarının 25-34 yaş grubu arasında %52'lik, 35-44 yaş grubu arasında %78'lik bir kazanç farkı bulunmaktadır. Ayrıca yükseköğretim mezunlarının istihdam oranının ortaöğretim mezunu olanlara göre 25-34 yaş grubunda %11, 35-44 yaş grubunda %14 oranında daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, yükseköğretimi, gençler için zorunlu bir tercih haline getirmektedir. Öyle ki aynı verilere göre, Türkiye'de 15 yaşındaki gençlerin %88'i yükseköğretime yerleşmeyi istemektedir. Buna göre, gençlerin yükseköğretimi gelir ve saygınlığı daha yüksek olan orta ve üst düzey işlere ulaşabilmek için tek çıkış yolu olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Aslında öğrenim düzeyleri arasında kazanç ve istihdam farkının olması, yükseköğretim mezunlarının çok iyi imkânlarla ulaşabildiği anlamına gelmemektedir. Yükseköğretim mezunu olmak, gençlerin beklentilerini karşılamaktan uzaktır. Mezunlar, işsizlikle ya da çeşitli istihdam sorunları ile mücadele etmek durumundadır.

Tablo 1. Yükseköğretim Mezunu Gençlerin İşgücü Durumu (15-24 yaş)

%	İşgücüne Katılım Oranı	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
2010	71,9	48,6	32,5
2011	74,4	52,1	30
2012	73,5	52,5	28,5
2013	74,9	53	29,2
2014	72,7	52,1	28,3
2015	75,1	53	29,5
2016	75	51,9	30,8
2017	78,2	51,2	34,4
2018	77,8	54	30,6
2019	79,4	51,1	35,6
2020	68,9	44,3	35,8

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Tablo 1'e göre, 2020 yılında yükseköğretim mezunu gençlerin iş gücüne katılım oranı (yaklaşık olarak %69) son on yılın en düşük seviyesinde bulunmaktadır. Buna rağmen, istihdam oranında önceki yıllara göre önemli bir düşüşün olduğu görülmektedir. Bu yılın istihdam oranı (yaklaşık olarak %44), 2009 finansal krizinin etkisinin olduğu düşünülen 2010 yılının istihdam oranının (yaklaşık olarak %49) daha altında kalmaktadır. İşgücüne katılımın yaklaşık olarak %78 olduğu 2018 yılı ile kıyaslandığında, son iki yıl içerisinde istihdam oranında %10 puanlık bir düşüş görülmektedir. İşsizlik oranı açısından da benzer bir durum söz konusu olmaktadır. Yükseköğretim mezunu gençlerin işsizlik oranı, son yılların en yüksek seviyesinde seyretmektedir. Bugün her 3 yükseköğretim mezunu gençten biri işsiz kalmaktadır. Oranda 2019 yılı itibariyle sert bir artışın (2018 yılına göre %5'lik bir artış) olduğu ve son iki yıldır oranın yaklaşık olarak %36 olduğu görülmektedir. Ancak oranlar aynı olsa dahi, işgücüne katılım göz önünde bulundurulduğunda, 2020 yılındaki işsizliğin etki ve boyutunun daha fazla olduğu söylenebilir.

Görüldüğü üzere, yükseköğretim mezunu gençler, son yılların en büyük işsizlik sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır. Buna karşın, yükseköğretim kurumları her geçen yıl artan miktarda mezun vermektedir. 2013 yılında 648789 olan mezun sayısı, yıllar içerisinde artış göstermiş ve 2020 yılına gelindiğinde 1044321'a ulaşmıştır. Yedi yıl içerisinde yıllık mezun sayısında %60'lık bir artış olmuştur (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi). Ancak aynı yıllar içerisinde istihdam, %9 oranında düşmüştür. OECD (2020) verilerine göre ise yükseköğretim mezunu genç yetişkinlerin istihdam oranında 2009 ve 2019 yıllarını kapsayan on yılda yaklaşık %5 puanlık bir düşüş gerçekleşmiştir. Buna göre, yükseköğretimin yaygınlaşmasına bağlı olarak artan mezun sayısının, genç işsizliği sorununun derinleşmesinde etkili olduğu söylenebilir. Aslında alt toplumsal sınıflardan gelen öğrencilere yukarı doğru hareketlilik fırsatının verilmesi, ülke kalkınmasına katkı sağlayacak nitelikli bireylerin yetiştirilmesi açısından olumlu sonuçlar doğurabilecek olan bu uygulama, istihdam yaratmaksızın, düzensiz ve plansız bir şekilde gerçekleştirildiğinde amaca hizmet edememektedir. Aksine yükseköğretim kurumlarının istihdam sisteminin hazmetme kapasitesini aşan sayıda mezun vermesi diğer bir ifadeyle istihdam edilemeyecek gençler yaratması sorununa neden olmaktadır.

Yükseköğretim mezunu olmanın sağladığı ödüllerin düşmesine rağmen, daha alt düzey eğitim kademelerinden mezunlara kıyasla istihdam imkân ve koşullarının daha iyi olması, yükseköğretime kaydolmayı öğrenciler için çekici hale getirmeye devam etmektedir. Ancak yükseköğretimin daha mütevazı de olsa vaat ettiği ödülleri sağlayabilmeyi sürdürmesi belirsizlik taşımaktadır (Teichler, 2000). Öyle ki bugün orta ve üst sınıf işlere ulaşabilmek beklentisiyle yükseköğretime devam eden gençler, mezun olduklarında işsizlik tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Erikli ve Bayat'ın (2019) ortak gerçekleştirdiği araştırmada yükseköğretim mezunu gençlerin %37,6'sının "statü ve prestij sağlamak", %21,1'inin "yüksek gelirli bir işte çalışmak" için üniversite eğitimi almasına rağmen uzun süreli işsizlikle karşı karşıya kalmış olması bu durumu desteklemektedir. Bu haliyle eğitim, bir yandan gençlerde beklentiler yaratırken bir yandan da onları hayal kırıklığına uğratmaktadır. Gençlerin geleceğe yönelik heveslerini körükleyerek geç yaşlara kadar eğitim alanında kalmasını sağlamakta; ancak vaat ettiği geleceği de hiçbir şekilde taahhüt etmemektedir (Bourdieu, 2015). Bu durum eğitim alan gençler için geleceğin belirsizleşmesine ve geleceğe yönelik umudun yitirilmesine neden olmaktadır. İş gücüne katılmayan gençlerin bunun nedeni olarak "iş bulma ümidi olmamayı" göstermesinin yıllar içerisindeki artışı, bu durumu desteklemektedir.

Tablo 2. Yükseköğretim Mezunu Gençlerin İşgücüne Katılmama Nedeni (15-24 yaş)

%	İş Bulma Ümidi Yok	İş Aramıyor Ancak Çalışmaya Hazır	Ev İşleri ile Meşgul	Eğitim Öğretime Devam Ediyor	Ailevi ve Kişisel Nedenler	Diğer
2010	4,6	21,3	12,7	39,1	9,6	12,2
2011	7,7	15,4	16,4	40	10,8	8,7
2012	4,9	16	14,2	46,2	9,8	8,4
2013	7,2	18,4	14,8	39,9	9	10,3
2014	8	19,1	13	47,1	8,4	3,4
2015	8,2	18,4	15,6	42,9	9,8	3,9
2016	8,5	19	13,7	47,5	8,8	2
2017	10,7	18	16,5	35	14,6	3
2018	8,6	16	16,8	43,3	11,6	3
2019	9,7	15,9	17,1	36	14,3	5,4
2020	12,2	24	9,9	34,5	10,9	7,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

2020 yılında genç mezunların iş gücüne katılmama oranının %31 ile son yılların en yüksek düzeyine ulaştığı görülmektedir. Buna göre, neredeyse her üç mezun gençten birinin çalışmaya başlamak için iş aramaya yönelik bir çaba göstermediği anlaşılmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü üzere, gençlerin işgücüne katılmamasının farklı gerekçeleri bulunmakta ve bunların yıllar içerisindeki ağırlıkları farklılık göstermektedir. 2020 yılı verilerine göre, yükseköğretim mezunu gençlerin yaklaşık olarak %12’si “iş bulma ümidi olmadığı”, %35’i “eğitim öğretime devam ettiği”, %11’i “ailevi ve kişisel nedenleri bulunduğu” için iş gücüne katılmamaktadır. Onların %24’ü ise çalışmayı istemekle birlikte iş aramamaktadır. Gençlerin iş bulma ümidini yitirmesi ya da iş aramaya yönelik isteksizliği nedeniyle iş gücüne dahil olmamasının, yıllar içerisinde arttığı görülmektedir. Arasa dahi bulabileceğine dair ümidi olmayan gençlerin oranı, 2010 yılından günümüze 2,5 kat; çalışmaya hazır olmakla birlikte iş aramayan gençlerin oranı 2011 yılından günümüze 1,5 kat artış göstermektedir. Bunda artan işsizlik oranının ve iş bulmanın daha zorlu bir süreç haline gelmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Öyle ki, işsizliğin yüksek olduğu 2017, 2019 ve 2020 yılları, gençlerin iş bulma ümitsizliğinin de daha yüksek olduğu yılları oluşturmaktadır.

Eğitim öğretime devam ettiği için işgücüne katılmayan yükseköğretim mezunu gençlerin oranında, 2016 yılından sonra düşüş yaşanmaktadır. Buna rağmen, öğrencilerin öğrenime devam etmesinin sonraki yıllarda da yüksek oranlarda seyrettiği söylenebilir. 2020 yılı verilerine göre, işgücüne katılmayan genç mezunların üçte birinden daha fazlası eğitim alanı içerisinde kalmayı sürdürmektedir. Bu gençler, yüksek lisans ya da doktora yaparak öğrencilik hayatını uzatmaktadır. Bunda etkili olan hususlardan biri, öğrenciliği uzatmanın gençler için yaygın bir erteleme yöntemi olmasıdır. İşin nereden ve nasıl bulunacağına yönelik belirsizlik, kararsızlık ve işsizlik kaygısı gençleri, bunu yapmaya itmektedir. Çünkü öğrenci olarak kalmaya devam etmek, gençlere iş arama zorunluluğundan kaçınması imkânı vermektedir (Bora, 2017a) ve onları işsiz konumuna düşmekten geçici bir süre de olsa korumaktadır.

Öğrenciliğin uzatılmasında etkili olan diğer bir husus ise mezun sayısındaki artışın neden olduğu diploma enflasyonudur. Diplomanın değeri, ona sahip olan sayısındaki artışa bağlı olarak düşmekte ve daha önce erişim imkânı sağladığı konumlar için yetersiz kalmaktadır. Bireylerin buna verdiği tepki, daha fazla eğitim görmek şeklinde olmaktadır. Ancak üst eğitim kurumlarından mezun sayısı arttıkça da işler için rekabet artmakta ve işverenler işe alacakları kişilerden daha yüksek diploma ve eğitim sertifikaları talep etmektedir. Bu da nüfusun eğitim talebini artırmaktadır. Dolayısıyla diploma

enflasyonu iş için eğitim gereksinimlerinin ve bireylerin eğitim kazanımlarının birbirlerini artırdığı bir sarmalın sonucu olarak kendi kendini üretmektedir (Collins, 2014; Collins, 2011; Collins, 1971).

Bugün Türkiye’de yaşanan da budur. Gençler, lise diplomalarının neden olduğu dezavantajlı durumdan kaçınmak için ön lisans ya da lisans öğrenimine devam etmektedir. Ancak buradan elde ettiği diplomalar da sağlaması gereken kazancı garanti etmemektedir. Çünkü mezun sayısındaki hızlı artışa bağlı olarak firmalar, işlere yerleşmek için istenen kriterleri artırmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM, 2019), “Uyumsuz Eşleşme Olgusu: Türkiye İşgücü Piyasası Örneği” Raporunda, açık pozisyonlar için çok yüksek düzeyde talebin olması durumunda firmaların eleme süreçlerinde daha hassas davrandığını ve kriterleri daha da artırdığını ortaya koymaktadır. Bu durum, gençlerin mevcut diplomalarına güvenememelerine ve eğitim alanında daha uzun yıllar kalmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla günümüz gençlerinin artan iş kriterlerinin ve eğitim talebinin birbirlerini ürettiği kısır bir döngünün içerisinde bulunduğu söylenebilir.

Tablo 3. İşgücüne Katılmayan Yükseköğretim Mezunu Gençlerin En Son İşinden Ayrılma Nedeni (15-24 yaş)

%	Geçici Bir İşti, Bitti	İşten Çıkartıldı / İşyeri Kapandı / İflas Etti	İşinden Memnun Değildi	Eğitim / Öğretim	Daha Önce Çalışmamış Olanlar
2010	9,1	2,5	5,6	8,2	65,5
2011	12,3	1,5	7,7	7,7	60,5
2012	12,4	2,2	5,8	8,9	60,4
2013	15,2	2,7	8,1	7,2	57,8
2014	22,2	1,9	6,5	13	47,1
2015	25,1	1,6	7	10,6	46,7
2016	30,6	2,5	8,1	12,3	38,4
2017	30,7	1,9	8	10	39,6
2018	35,2	1,9	7,9	12	33,3
2019	36,7	2,3	6,6	9,3	33,6
2020	37,4	3,7	7,1	9,7	31,7

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Tablo 3’e göre, iş gücüne katılmayan yükseköğretim mezunu gençler içerisinde “daha önce çalışmamış olanların” oranı yıllar içerisinde azalmaktadır. 2010 yılında gençlerin yaklaşık olarak %66’sı çalışmazken, yıllar içerisinde oran düzenli olarak düşmekte ve 2020 yılına gelindiğinde %32 olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, işgücüne dahil olmayan gençler içerisinde daha önce “çalışmış olanların” oranı, on yılda iki katına çıkmaktadır. Genç mezunların iş bulamamalarının çalışma deneyimine sahip olmamalarından kaynaklandığına yönelik yaygın kaniya rağmen; 2020 yılında iş gücüne dahil olmayan gençlerin çoğunluğunun (yaklaşık olarak %68) daha önce çalışmış olduğu görülmektedir. Buna göre, günümüz yükseköğretim mezunu gençlerin iş gücü piyasasının bu beklentisini karşılamak adına çalışma hayatına dahil olmayı önemseyemediği ve buna yönelik bir gayretinin olduğu anlaşılmaktadır.

Göstergeler içerisinde benzer bir değişimin “geçici bir işti, bitti” seçeneğinde olduğu görülmektedir. Geçici bir işte çalışma durumu, 2010 yılında yaklaşık olarak %9’dur. Buna yönelik oran, on yıl içerisinde dört kat artarak 2020 yılında %37,4’e çıkmaktadır. Yükseköğretim mezunu işsizlerin işsizlik nedenlerine bakıldığında da 2020 yılında gençlerin %22,1’inin işsiz kalmadan önce geçici bir işte çalıştığı ve buna yönelik oranın on yıl içerisinde 2,8 kat arttığı görülmektedir. Buna göre, “iş beğenmiyor” olarak nitelenen gençlerin (oysa işgücüne katılmayan gençlerin yaklaşık olarak %7’si memnun olmadığı için işinden kendisi ayrılmış; işsiz olanların ise %9’u işinden kendi isteğiyle ayrıldığı için işsiz kalmıştır) gelecek vaat etmeyen ve geleceğe yönelik plan yapmasına imkân vermeyen geçici işlerde çalışmayı da kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Ancak gençler, geçici işe yönelik sözleşmesi bittiğinde, tekrar iş aramanın sancılı sürecine dahil olmaktadır. İstihdamdayken bile belirli süre içerisinde işsiz kalacaklarının ve geleceğin onlara ne getireceğini bilememenin endişesi içerisinde çalışmak durumunda kalmaktadır. Bu da gençlerin işgücü dışında ya da işsiz kalmasının nedeninin kendi bireyselliklerinden ziyade; radikal tek alternatifinin işsizlik olduğu ömür boyu tam zamanlı istihdam biçiminden, esnek, geçici ve risk dolu olan düşük istihdam biçimine geçilmesinin (Beck, 2011) olduğunu göstermektedir. Günümüzün gençleri, işlerin kısa vadeli yapısı dolayısıyla kendisini tekrar ve tekrar işgücü dışında ya da işsiz kaldığı bir döngünün içerisinde bulunmaktadır.

Tablo 4. Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizlerin İş Arama Süresi (15-24)

%	1-5 Ay	6-11 Ay	12-23 ay	24 ay ve daha fazlası
2010	56,7	18,3	18,3	5,5
2011	53,3	20,1	18,9	5,3
2012	53,9	19,7	19,1	5,6
2013	57,4	20,5	15,4	4,6
2014	69,5	13,7	14,1	3
2015	62,8	19,5	14,6	3,1
2016	65,4	17,1	14,8	2,7
2017	62,2	19,4	15	3,4
2018	62,2	20,6	13,3	3,8
2019	57,2	21,2	16,4	5,1
2020	52,6	23,6	18	5,9

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de işsizlik, günümüz insanları için önemli bir tehdit olmaya devam etmekte ve özellikle gençleri etkilemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO, 2020) “Global Employment Trends for Youth 2020” raporuna göre, küresel boyutta genç (15-24 yaş) işsizlik oranı %13,6’dır ve gençlerin işsiz kalma olasılığı yetişkinlere (25 yaş ve üstü) göre üç kat daha fazladır. Türkiye için benzer bir karşılaştırma yapıldığında; gençlerin işsizlik oranının (%25,3) yetişkinlerin (25 yaş ve üstü, %11,1) işsizlik oranının iki buçuk katına çıktığı görülmektedir. Yükseköğretim mezunu gençler özelinde bakıldığında ise işsizlik oranı (%35,8) daha da yükselmekte ve yetişkinlerle (%10,1) aradaki fark daha da açılmaktadır (TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı 2020). Dolayısıyla günümüz yükseköğretim mezunu gençleri için işsizlik önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Ayrıca gençlerin iş arama süreleri diğer bir ifadeyle işsiz kalma süreleri de zaman içerisinde uzamaktadır.

Tablo 4’te görüldüğü üzere, yükseköğretim mezunu genç işsizlerin 5 aydır iş arıyor olma durumu, 2014 yılında (yaklaşık olarak %70) en yüksek değere sahip bulunmakta ve bu tarihten sonra düşmeye başlamaktadır. Buna yönelik oranda, son altı yıl içerisinde %17 puanlık bir düşüş olmaktadır. Buna karşın, gençlerin daha uzun süredir iş arıyor olma durumu, 2014 yılından sonra artmaya başlamakta ve 2020 yılında en yüksek orana ulaşmaktadır. Bu yılda genç işsizlerin yaklaşık olarak %24’ü 6-11 aydır, %24’ü 1 yıl ve daha fazla süredir iş aramaktadır. Altı yıl içerisinde 6-11 aydır iş arayanların oranında %10; 1 yıl ve daha fazla süredir iş arayanların oranında %7 puanlık bir artış olduğu görülmektedir. Bugün her dört yükseköğretim mezunu genç işsizden biri, 1 yıl veya daha fazla süredir iş aramakta diğer bir ifadeyle 1 yıldan daha uzun süredir işsiz kalmaktadır. Bununla birlikte yaş ilerledikçe yükseköğretim mezunu gençlerin işsiz kalma süresi artmaktadır. Erikli ve Bayat’ın (2019) uzun süre işsiz olan 22-34 yaş arası yükseköğretim mezunu gençler üzerinde yaptığı araştırmaya göre, gençlerin %32,8’i 1 ile 2 yıl arasında bir süredir, %67,2’si 2 yıl ve daha fazla süredir işsiz bulunmaktadır. Bu durum, iş bulmanın yükseköğretim mezunu gençler için gün geçtikçe daha uzun ve daha zorlu bir süreç halini aldığını göstermekte; ayrıca bizi beyaz yakalı işsizliğinin kronikleştiği sonucuna götürmektedir.

Tablo 5. Yükseköğretim Mezunu Genç İşsizlerin Aradığı Meslek-ISCO (15-24)

%	Yüksek Nitelikli İşler	Düşük Nitelikli İşler	Nitelikli İşler	Niteliksiz İşler
2010	60,4	35,4	3	0,6
2011	58,2	36,5	2,4	0,6
2012	56,5	39,5	2,8	0
2013	-	-	-	-
2014	59,8	36	3	0,5
2015	62,3	35,5	1,8	0,4
2016	64,6	31,9	2,3	1,1
2017	63,1	33,7	2,5	0,6
2018	63,9	33,7	1,8	0,7
2019	67,7	29,2	2	1,1
2020	68,3	28,9	1,6	1,2

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Standart Meslek Sınıflandırması (ISCO) ile meslekleri dört temel beceriye göre sınıflandırmakta ve ardından Uluslararası Standart Eğitim Sınıflandırmasına (ISCED) göre beceri ile formal eğitim düzeyini eşleştirmektedir. Böylece meslekleri, gerektirdiği becerilere ve eğitim düzeyine göre ayırmaktadır. Buna göre, beceri derecesi “4” olan “Kanun yapımcılar, üst düzey yönetici ve müdürler”, “Profesyonel meslek mensupları” kategorilerindeki meslekler, lisans ya da lisansüstü; beceri derecesi “3” olan “Yardımcı profesyonel meslek mensupları” ise önlisans mezunu olmayı gerektirmektedir. Dolayısıyla bu üç meslek kategorisi, yükseköğretim mezunu olmayı gerektiren “yüksek nitelikli işler” dir. Beceri düzeyi “2” olan “Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar”, “Hizmet ve satış elemanları” kategorilerindeki meslekler ise ortaöğretim mezunu olmayı gerektirmektedir. Bu kategoride yer alan meslekler, fiziksel emek yerine zihinsel ya da mekanik efor gerektiren “düşük nitelikli işler” dir. Beceri düzeyi “2” olan “Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık ve su ürünleri çalışanları”, “Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar”, “Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları” kategorilerindeki meslekler de ortaöğretim mezunu olmayı gerektirmekte, ancak fiziksel emek gerektirdiği için önceki gruptan ayrılmaktadır. Bu gruptaki meslekler, “nitelikli işler” dir. Beceri düzeyi “1” olan “Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar” kategorisindeki meslekler ise ilköğretim mezunu olanların çalıştığı “niteliksiz işler” dir (ILO, 2012; ILO, 2013).

Yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde hazırlanan Tablo 5’e göre, yükseköğretim mezunu genç işsizlerin çoğunluğunun “yüksek nitelikli işler” aradığı görülmektedir. Onu “düşük nitelikli işler” takip etmektedir. Bu dağılım, tüm yıllarda aynı şekildedir. Ancak zaman içerisinde işsiz gençlerin “yüksek nitelikli işler” arama durumunda artış olurken; “düşük nitelikli işler” arama durumu düşmektedir. 2020 yılında işsiz gençlerin büyük çoğunluğu (yaklaşık %68) “yüksek nitelikli işler” aramaktadır. Buna göre, günümüz gençlerinin öncelikli tercihinin eğitim düzeyine ve niteliklerine uygun düşen işlerde çalışmak olduğu söylenebilir. Nitekim Genç İşsizler Platformunun web sayfasında bulunan tanıtım yazısında da bu dile getirilmektedir. Burada gençler, teknik anlamda en yüksek niteliğe ulaşmış nesil olduklarını ve yabancı dil, yazılım gibi edinilmesi zor yetkinliklere sahip bulduklarını ifade ederek hak ettikleri koşullarda ve işlerde çalışmayı talep etmektedir (<https://gencissizler.org/hakkimizda/>, 15.07.2021).

2020 yılı verilerine göre, eğitilmiş genç işsizlerin yaklaşık olarak %29’u ortaöğretim mezunlarına yönelik zihinsel beceri gerektiren “düşük nitelikli işler”, %2’si ortaöğretim mezunlarına yönelik fiziksel beceri gerektiren “nitelikli işler”, %1’i ilköğretim mezunlarına yönelik fiziksel beceri gerektiren “niteliksiz işler” aramaktadır. Dolayısıyla işsiz gençlerin yaklaşık olarak %32’si diğer bir ifadeyle her üç işsiz gençten biri, aldığı eğitimin sağladığı nitelikleri kullanmasını gerektirmeyen daha

düşük nitelikli ya da niteliksiz bir iş bulmaya çalışmaktadır. Buna göre, gençlerin sosyoekonomik konumu ve gerektirdiği beceriler açısından eğitim düzeyine uygun düşen bir iş bulma umudu azaldığında; işsizliğin yarattığı kaygının da etkisiyle çalışacağı iş konusunda daha az seçici olarak niteliklerinin altındaki işlere yönelmek durumunda kaldığı söylenebilir. ÇASGEM’in (2019) yeni mezun gençlerin, “artan işsizlik baskısıyla gittikçe daha az seçici davranarak – neredeyse “ne iş olsa yaparım” düşüncesi içinde – her ilana başvuruyor” olduğu şeklindeki bulgusu bunu desteklemektedir.

Tablo 6. Yükseköğretim Mezunu İstihdamdaki Gençlerin Mesleği-ISCO (15-24)

%	Yüksek Nitelikli İşler	Düşük Nitelikli İşler	Nitelikli İşler	Niteliksiz İşler
2010	46,5	39,4	9,7	4,7
2011	43,2	40,4	11,4	5,1
2012	45,8	39,6	9,9	4,7
2013	-	-	-	-
2014	43,8	40,6	10,8	4,8
2015	44,7	40,1	10,2	5
2016	44	39,4	10,8	5,8
2017	40,2	42,1	10,3	7,2
2018	43	41	10,8	5,4
2019	41	41,2	11,4	6,4
2020	42,5	38,6	11,4	7,5

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Tablo 5 ve Tablo 6 birlikte değerlendirildiğinde, yükseköğretim mezunu istihdamdaki gençler için çalıştığı işin niteliği itibarıyla beklentilerini karşıladığını söyleyebilmek güçtür. Öyle ki, “yüksek nitelikli işler” arayan diğer bir ifadeyle eğitime uygun işlerde çalışma beklentisinde olan gençlerin oranıyla, istihdamda olanların bu tür işlerde çalışma oranı arasında tüm yıllarda fark bulunmaktadır. Bu farkın da zaman içerisinde arttığı görülmektedir. Eğitimli gençlerin aldığı eğitime uygun iş arayışı yıllar içerisinde artmakta, buna karşın bu tür işlerde istihdam olma oranı düşme eğilimi göstermektedir. 2010 yılında “yüksek nitelikli işler” arayanlarla, bu işlerde çalışanlar arasında %14 puanlık bir fark bulunmaktadır. 2020’ye gelindiğinde fark %26’ya çıkarak neredeyse iki katına ulaşmaktadır. Buna göre, aldıkları eğitime uygun işlerde çalışmak isteyen gençler için ulaştıkları işin beklentilerini karşılamaktan uzak olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüzde istihdamda bulunan eğitimli gençlerin çoğu, nitelik uyumsuzluğuna maruz kalmaktadır. Tablo 6’daki 2020 yılı verilerine göre istihdamda olan gençlerin %42,5’i aldığı eğitimin sağladığı niteliklere uygun “yüksek nitelikli işler” de çalışırken, %57,5’i ise yükseköğretim mezunu olmayı gerektirmeyen işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla gençlerin çoğunluğu, mesleklerine göre yüksek eğitimli bulunmaktadır. Bununla birlikte, gençlerin maruz kaldığı nitelik uyumsuzluğunun derecesi farklılık göstermektedir. Gençlerin yaklaşık olarak %39’u (ortaöğretim mezunlarının zihinsel emek gerektiren işlerinde çalışanlar) düşük düzeyli bir nitelik uyumsuzluğu yaşarken; %18’i için uyumsuzluğun derecesi artmaktadır. Bu gençler, ortaöğretim ya da ilköğretim mezunu olmayı gerektiren ve fiziksel güce dayanan vasıflı ya da vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Bu dağılım hemen hemen tüm yıllarda benzerlik göstermektedir. Ancak gençlerin ilköğretim mezunu olmanın yeterli olduğu niteliksiz işlerde çalışma oranının yıllar içerisinde arttığı da görülmektedir.

Söz konusu nitelik uyumsuzluğu, gençlerin yükseköğretim mezunu olmak için harcadığı zamanı ve emeği anlamsızlaştırmaktadır. Gençler, üst düzey işlere ulaşmak için giderek daha uzun yıllar eğitim almakta; buna rağmen onların büyük bir kısmı, alt kademe işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. İşgücü piyasasının üniversite mezunu gençlere, niteliklerinin altında işler sunması bunda etkili olmaktadır. Nitekim Çoban (2016) çalışma deneyimi olmayan lisans mezunları için iş bulma

sitelerinde verilen iş ilanları üzerine yaptığı araştırmasında, işgücü piyasasının deneyimsiz mezunlara kendi alanlarında çalışmak için çok az şans verdiği sonucuna ulaşmaktadır. Gençlere hizmet sektörünün vasıfsız, öğrenim alanıyla ilgisi olmayan teknik beceriler gerektiren işlerin sunulduğunu bulgulamaktadır. Bu durum, Collins'in (2013) ifade ettiği üzere, eğitilmiş gençlerin işlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Bu yabancılaşmaya bağlı olarak gençler, iş beğenmediği ve işlerde gönülsüzce çalıştığı yönünde eleştirilmektedir. Oysa onlardan niteliklerini kullanmaya imkân vermeyen ve eğitimin vadettiği statü ve saygınlığı sağlamayan işlerde istekle çalışmasının beklendiği göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla yükseköğretim mezunlarına yönelik yeterli istihdamın olmaması nedeniyle gençlerin niteliklerine uygun işlere yerleşememesinden kaynaklanan bu yönüyle de yapısal olan sorun, gençlerden kaynaklanan bir sorun gibi algılanarak bireyselleştirilmektedir. Bu da suçun ve sorumluluğun bireylere yüklenmesi kolaycılığına kaçılarak yapısal problemlerin gözden kaçırıldığını göstermektedir.

Tablo 7. Yükseköğretim Mezunu İstihdamdaki Gençlerin İşteki Durumu (15-24)

%	Ücretli, Maaşlı veya Yevmiyeli	İşveren	Kendi Hesabına Çalışan	Ücretsiz Aile İşçisi
2010	89,7	1,2	2,4	6,8
2011	89,6	1,3	1,8	7,3
2012	91,3	0,9	1,1	6,7
2013	91,7	0,8	1,5	5,7
2014	91,6	0,8	1,6	6
2015	91,4	0,9	1,8	5,9
2016	90,9	0,5	1,9	6,8
2017	88,8	0,9	2,1	8
2018	90,6	0,8	2	6,6
2019	88,4	0,6	2,2	8,8
2020	86,6	1	2,9	9,5

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Tablo 7’ de yükseköğretim mezunu istihdamdaki gençlerin büyük çoğunluğunun “ücretli, maaşlı veya yevmiyeli” olarak çalıştığı görülmektedir. Bu konuda çalışma oranının en yüksek olduğu yıl 2013’ tür. Bu yılda gençlerin yaklaşık olarak %92’si, kamuda ya da özel sektörde ücret veya maaş karşılığında çalışmaktadır. Ancak buna yönelik oran, 2013 yılından itibaren azalma eğiliminde bulunmaktadır. 2020 yılına gelindiğinde oranın yaklaşık olarak %87’de kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla oranda, son yedi yıl içerisinde %5 puanlık bir düşüş yaşanmıştır. Aynı yıllar içerisinde gençlerin “ücretsiz aile işçisi” olarak çalışma durumu ise %4 oranında artmıştır. Buna göre, “ücretli, maaşlı veya yevmiyeli” olarak çalışabilecek bir iş bulamayan gençlerin “ücretsiz aile işçisi” olarak çalışmak durumunda kaldığı söylenebilir.

2020 yılı verilerine göre, istihdamdaki gençlerin yaklaşık olarak %10’u işinde “ücretsiz aile işçisi” konumunda bulunmaktadır. Dolayısıyla istihdamdaki her on yükseköğretim mezunu gençten biri ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Bu gençler, emeklerinin karşılığında herhangi bir kazanç elde etmemektedir. Bununla birlikte, işte “ücretli, maaşlı veya yevmiyeli” olarak çalışan gençlerin de emeğinin karşılığını aldığını söyleyebilmek güçtür. Kariyer ve Yetenek Yönetimi Derneği’nin CALIBRE Yükseköğretim İstihdam Endeksi (2019) verilerine göre, Türkiye’de yükseköğretim mezunu gençlerin %38,5’inin ilk tam zamanlı işindeki net aylık gelirinin “2.020 TL”; %39,9’unun ise “2.021-2.999 TL” arasında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gençlerin büyük çoğunluğu (yaklaşık %78) ilk tam zamanlı işlerine “2.020 ile 2.999 TL” arasında bir aylık gelire başlamaktadır. Buna göre, eğitilmiş gençlerin ailelerinden bağımsız bir hayat kurmalarına ve gelecek için plan yapmalarına imkân vermeyecek düşük ücretler karşılığında istihdam edildiği söylenebilir. Sosyal Demokrasi Vakfı’nın

(SODEV, 2021) Gençlik Araştırması Raporunda araştırmaya katılan 20-30 yaş aralığındaki yükseköğretim mezunu gençlerin ifadeleri de bunu destekler niteliktedir. Nitekim araştırmada gençlerin %51,7'si ekonomik açıdan ailesinden bağımsızlığını kazanamadığını; %70'i geliriyle ailesinden bağımsız olarak ev geçindiremeyeceğini; %81'i gelirinini çocuk yapmak ve eğitimini sağlamak için yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 8. Yükseköğretim Mezunu İstihdamdaki Gençlerin Kayıtlılık Durumu (15-24)

%	Kayıtlı	Kayıtlı Değil
2010	80,4	19,6
2011	81,5	18,7
2012	84,8	15,2
2013	86,7	13,3
2014	85,3	14,6
2015	87,1	12,9
2016	86,6	13,4
2017	83,8	16,1
2018	85,4	14,6
2019	83,1	16,9
2020	80,9	19,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı

Tablo 8’de görüldüğü üzere, yükseköğretim mezunu istihdamdaki gençlerin kayıt dışı çalışma oranı, 2009 küresel finansal krizinin etkisinin olduğu düşünülen 2010 yılında en yüksektir. Bu yılda %20 olan kayıt dışı çalışma oranı, 2015 yılına kadar düzenli bir şekilde düşmekte; ancak ardından tekrar yükseliş eğilimine girmektedir. 2020 yılı verilerine göre, gençlerin yaklaşık olarak %19’u kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir. Dolayısıyla istihdamdaki her beş yükseköğretim mezunu gençten biri, işinde kayıt dışı diğer bir ifadeyle güvencesiz olarak çalışmaktadır. Bununla birlikte işgücü piyasasının üniversite mezunu gençlere sunduğu istihdam biçimi “esnek çalışma zamanlarına uyum sağlama”, “yoğunlukla baş edebilme”, “departman değiştirme esnekliğine sahip olma” şeklindeki ifadelerde görünürlük kazandığı üzere zaman, yoğunluk ve görev bazında esnekleşmeyi içermektedir (Çoban, 2016). Bu bağlamda gençler, haklarının, çalışma koşullarının ve işte devamlılığının korunmasını sağlayacak herhangi bir teminattan yoksun bir istihdam rejimi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, gençlere vazgeçilmez olmadıkları, her an işten çıkarılabilmesinin mümkün olduğu ve yerlerinin başkalarıyla doldurulabileceği duygusunu aşlamaktadır. Ayrıca çalışmanın dayanaksız ve tehdit altında bulunan bir tür ayrıcalık haline geldiğini göstermektedir (Bourdieu, 2017).

Görüldüğü üzere, eğitilmiş gençler, istihdam olduğunda işlerin geçici olması, niteliğine uyuşmaması, düşük ücretli ve güvencesiz olması gibi pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar, iddia edildiği gibi gençlerin beşerî sermayesini geliştirmeden mezun olmalarından, iş beğenmemesinden ya da çalışmaya isteksiz olmalarından ziyade istihdam yapısındaki değişimden kaynaklanmaktadır. Günümüzün esnek ve kırılabilir istihdam sistemi gençlere “güvence garantisi olmayan, sıkı bağlar ve yükselme ümidi sunmayan, zaman sınırlı ya da esnek sözleşmelerden, önceden haber vermeksizin ve tazminatsız işten çıkarmalardan başka bir şey vaat etmeyen işler” (Bauman, 2019) sunmaktadır. Oysa yükseköğrenim görerek meslek sahibi olanların öncelikli beklentisi iş güvencesi olmaktadır. Öğrenimini uzun yıllar devam ettirip yükseköğretimden mezun olanlar, aldıkları eğitimin onları vasıfsız işgücünden ayırarak kendisine altın bilezik takması beklentisi içerisinde bulunmaktadır. İş bulamamaya, bulduğu işten çıkarmaya yönelik yaşanan ya da duyulan deneyimler ise onların bu beklentisini boşa çıkarmaktadır (Bora, 2017b). Dolayısıyla eğitimleri itibarıyla daha iyi bir gelecek beklentisine sahip olması olağan olan gençlere, çaba ve emeğinin karşılığı olarak almaya hak kazandığı diploma ve belgelerin verdiği şeyin belirsizliğinin, güvencesizliğinin, kırılabilirliğinin hâkim olduğu bir yaşam olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İstihdam edilebilir olmanın yolunun daha uzun yıllar eğitim almak olduğu şeklindeki yaygın kaniya rağmen; 2020 yılında Türkiye’de yükseköğretim mezunu gençlerin yaklaşık üçte biri işsiz konumunda bulunmaktadır. Bu gençler, aktif şekilde iş aramasına rağmen istihdam dışında kalmaktadır. Bu, son yılların en yüksek oranıdır. İşsizlik, eğitilmiş gençler için önemli bir tehdit haline gelmektedir. İşsiz kalma riskleri, yükseköğretim mezunu yetişkinlerin üç buçuk katına kadar çıkmaktadır. Ayrıca gençlerin iş arama süresi diğer bir ifadeyle işsiz kalma süresi yıllar içerisinde artış göstermektedir. 2014 yılından 2020 yılına kadarki altı yıllık sürede bir yıldan daha fazla iş arıyor olma oranında, %7 puanlık bir artış görülmektedir. Bugün gençlerin dörtte biri bir yıldan daha uzun süredir işsizdir. Bu da sorunun yapısal bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

2020 yılında yükseköğretim mezunu gençlerin yaklaşık üçte biri işgücüne dahil olmamakta ve çeşitli nedenlerle iş aramamaktadır. İşgücüne katılmayan gençlerin dörtte biri, iş aramamasına rağmen çalışmaya hazır bulunmakta ve iş olması durumunda çalışmayı istemektedir. Gençlerin onda biri ise iş bulma ümidini yitirmesi nedeniyle iş aramamaktadır. 2010’dan 2020’ye kadarki on yıllık süre zarfında her iki gösterge de artış eğilimi göstermektedir. Aynı yıl aralığında işsizlik oranının ve iş arama süresinin de arttığı göz önünde bulundurulduğunda; bu hususların gençlerin iş aramayı bırakmasında etkili olduğu söylenebilir. İş arayan eğitilmiş gençler, bu süreçte niteliklerine uygun iş ilanları bulamama, başvuru işlerden ret cevabı alma ya da düşük ücretler karşılığında ve zor çalışma koşulları altında çalışma teklifi alma gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. İş bulmak, eğitilmiş gençler için oldukça zorlu ve stresli bir süreç halini almaktadır. Bu sürecin uzaması ve işsizlik oranının artması, gençlerin iş aramaya yönelik isteksizleşmesine ve iş bulma ümidini yitirerek iş aramayı bırakmasına neden olmaktadır.

İşgücüne dahil olmayan gençlerin yaklaşık üçte biri, eğitimine devam etmektedir. Bu gençler için eğitim, onları işsiz konumuna düşmekten koruyan bir sığınak vazifesi görmektedir. Ayrıca daha fazla eğitim aldıklarında iş bulma şanslarının artacağına yönelik düşünce de öğrenciliğin uzatılmasında etkili olmaktadır. Bu da diploma enflasyonunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de gençler, lise mezunu olmanın dezavantajlı konumundan kurtulmak için üniversite öğrenimine yönelmekte buna bağlı olarak lisans mezunu sayısı artış göstermektedir. Ancak firmalar bu artışa, işe başvuru kriterlerini artırarak tepki vermektedir. Buna bağlı olarak diplomanın değeri düşmektedir. Bu durum ise gençleri, eğitim alanında daha uzun süre kalmaya itmektedir. Böylece gençler, artan iş kriterlerinin ve eğitim talebinin birbirlerini ürettiği kısır bir döngünün içerisinde bulunmaktadır. Günümüz gençleri için eğitimden işe geçiş diğer bir ifadeyle öğrencilikten ekonomik bağımsızlığını kazandığı yetişkin hayatına geçiş, oldukça zor, uzun ve sancılı bir süreç halini almaktadır.

Yükseköğretim mezunu gençlerin çoğunluğu, çalışmak için aldığı eğitime uygun düşen işler aramaktadır. Onlar, aldıkları eğitim dolayısıyla güvenceli, yüksek gelirli ve saygın mesleklere sahip olma beklentisi içerisinde bulunmaktadır. Ancak istihdamda olan gençlerin çoğunluğu için yerleştiği meslek, beklentilerini karşılamaktan uzak kalmaktadır. 2020 yılında gençlerin %44’ü istihdamdadır. Bu gençlerin sadece beşte ikisi yükseköğretim mezunu olanların niteliklerine uygun düşen işlerde çalışmaktadır. Buna karşın, onların yarısı ortaöğretim mezuniyetinin yeterli olduğu mesleklere sahiptir. Gençlerin niteliklerine uygun işlere istihdamı yıllar içerisinde düşme; ilköğretim mezunlarına yönelik niteliksiz işlere istihdamı artma eğiliminde bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye ekonomisinin yükseköğretim mezunlarına uygun iş yaratmada yetersiz kaldığını göstermektedir. Ayrıca çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, günümüz gençlerinden üst düzey işlere ve iyi çalışma koşullarına erişim için daha fazla eğitim alması beklenmektedir. Gençler bunu yerine getirdiğinde ise onlara ortaöğretim hatta ilköğretim mezunlarının yapabileceği işler sunulmaktadır.

2020 yılında istihdamda olan eğitilmiş gençlerin yaklaşık beşte biri, kayıt dışı diğer bir ifadeyle güvencesiz çalışmaktadır. Bununla birlikte, işgücüne dahil olmayan gençlerin beşte ikisi; işsiz gençlerin beşte biri geçici bir işte çalıştığı ve işin bitmiş olması nedeniyle istihdam dışında kalmıştır. Gençlerin geçici bir işte çalışmış olma durumu, yıllar içerisinde büyük bir hızla artmaktadır. Ayrıca onların büyük çoğunluğu, düşük ücretler karşılığında istihdam olmaktadır. Görüldüğü üzere, Türkiye’de günümüzün istihdam yapısı gençlere, güvencesiz, düşük ücretli ve geçici işler

sunmaktadır. Gençler iş bulmuş olsa dahi tâbi olduğu istihdam koşulları, onların düzenli bir gelire sahip olmasına, ekonomik bağımsızlığını kazanmasına, geleceğe yönelik planlar yapmasına imkân vermekten uzak kalmaktadır. İşleri, bir kez girildiğinde tekrar iş aramak zorunda kalmaksızın orada ömür boyu çalışabilmenin garantisini vermemektedir. Eğitimli gençler, her an işten çıkarılmasının mümkün olduğu işlerde güvencesizliği ve gelir sürekliliğini sağlamayan geçici işlerde belirsizliği deneyimleyerek çalışmaktadır.

Aldıkları eğitim dolayısıyla iyi bir gelecek beklentisine sahip olan gençler, iş beğenmediklerine yönelik yaygın kanının aksine, artan işsizlik baskısıyla iş kriterlerinde daha az seçici olmak durumunda kalmaktadır. Nitekim düşük ücretli, güvencesiz ve niteliğine uymayan alt kademe işlerde çalışma oranları, onların niteliğine ve beklentilerine uymayan işlerde çalışmayı kabul ettiğini göstermektedir. Bu durum, üst düzey işler için uzun yıllar eğitim alan gençler için aldıkları eğitimi anlamsızlaştırmaktadır. İşlerine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca modernizmin gerekli emeği, çabayı ve zamanı harcayarak eğitim alanların yüksek statülü, güvenceli, tam zamanlı işlere ulaşabileceği şeklindeki vaadini yerine getiremediğini göstermektedir.

Çalışma bağlamında geliştirilen öneriler: Eğitimli genç işsizliğinin ve istihdamındaki nitelik uyumsuzluğunun önlenmesi için yükseköğretim mezunlarına uygun iş alanları yaratılmalıdır. Gençlerin kamuda istihdamları, kalıcı, kadrolu ve güvenceli olacak şekilde artırılmalı ve özel sektör de buna teşvik edilmelidir. Düşük ücretle istihdamlarını engelleyici tedbirler alınmalıdır. Ortaöğretim okullarının eğitim kalitesi ve mezunlarına yönelik çalışma imkân ve şartları geliştirilerek, yükseköğretime olan talep azaltılmalıdır. Gençler için meslek ediniminde yükseköğretimin tek çıkış yolu haline gelmesinin önüne geçilmelidir. Bu bağlamda Mesleki ve Teknik Liseler, kaliteli ve donanımlı hale getirilmeli, öğrencilere nitelikli teknik elemanlar olarak yetiştirebilecekleri bir seçenek sunulmalıdır. Bugün Millî Eğitim Bakanlığınca yürütülen mesleki eğitim merkezlerinin yaygınlaştırılmasına ve buralarda verilen mesleki ve teknik eğitimle öğrencilerin istihdama kazandırılmasına yönelik uygulama bu açıdan oldukça işlevseldir. Bu tür uygulamaların sürekliliği sağlanmalıdır. Emek piyasasında adaylardan istenen ve diplomalı sayısındaki artışa bağlı olarak yükseltilecek eğitime yönelik beklentilerin gerekliliği gözden geçirilerek diploma enflasyonu önlenmelidir. Üniversitelerin sayısal artışından ziyade niteliğinde iyileştirmeye ağırlık verilerek, öğrencilerin küresel iş gücü piyasasında rekabet edebilecek donanıma sahip olarak mezun olmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aktay, Y. (2010). Pierre Bourdieu ve bir Maxwell cini olarak okul. İçinde G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat* (ss. 473-498). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Allen, J. & van der Velden, R. (2007). Transitions from higher education to work. In U. Teichler (Ed.), *Careers of university graduates: Higher education dynamics* (pp. 55-78). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-5926-1_4
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. M. Hazır (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Akışkan modernite* (4. Baskı). S. O. Çavuş (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Z. (2020). *Bireyselleşmiş toplum* (5. Baskı). Y. Alogan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. K. Özdoğan ve B. Doğan (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bora, T. (2017a). Beyaz yakalıların iş bulma ve geçinme stratejileri. İçinde T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan ve İ. Üstün (Ed.), *Boşuna mı okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği* (ss. 203-258). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2017b). ‘Herkes işsiz ama seninki farklı’ Türkiye’de beyaz yaka işsizliğine genel bir bakış. İçinde T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan ve İ. Üstün (Ed.), *Boşuna mı okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği* (ss. 49-51). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. ve Erdoğan, N. (2017). Cübbenin kılıcın ve kalemin mahcup yoksulları: Yeni kapitalizm, yeni işsizlik ve beyaz yakalılar. İçinde T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan ve İ. Üstün (Ed.), *Boşuna mı okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği* (ss. 13-44). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). Devlet elini çekince. İçinde P. Bourdieu vd. (Ed.), *Dünyanın sefaleti* (ss. 307-317). L. Ünsaldı vd. (Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

- Bourdieu, P. (2017). *Karşı ateşler: Neo-liberal istilaya karşı direnişe hizmet edecek sözler*. S. Canbolat (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Brunila, K. & Lundahl, L. (2020). Introduction. In K. Brunila & L. Lundahl (Eds), *Youth on the move: Tendencies and tensions in youth policies and practices* (pp. 1–14). Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-3-1>
- Collins, R. (1971). Functional and conflict theories of educational stratification. *American Sociological Review*, 36(6), 1002-1019.
- Collins, R. (2011). Credential inflation and the future of universities. *Italian Journal of Sociology of Education*, 2, 228-251.
- Collins, R. (2014). Orta sınıf işlerinin sonu: Artık kaçış yok. İçinde I. Wallerstein, R. Collins, M. Mann, G. Derluigian, C. Calhoun (Ed.), *Kapitalizmin geleceği var mı?* (ss. 48-84). B. Doğan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇASGEM. (2019). *Uyumsuz eşleşme olgusu: Türkiye işgücü piyasası örneği*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayını.
- Çoban, S. (2016). Çalışmanın yeni biçimlerini okumak: Çalışma deneyimi olmayan üniversite mezunlarına yönelik kariyer sitelerindeki ilanlar. *Sosyoloji Konferansları*, (53), 327-355. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.32133>
- Davis, K. & Moore, W. E. (1944). Some principles of stratification. *American Sociological Review*, 10(2), 242-249.
- Erdoğan, C. A. (tarihsiz). *Eğitim sosyolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Erdoğan, N. (2004). Eşitlik ve cinsiyet- coğrafik ve ailesel köken boyutlarında eşitsizlik (Aydın tabip odası üyeleri üzerine bir araştırma). 4. *Ulusal Sosyoloji Kongresi (16-18 Ekim 2003) Değişen Dünya ve Türkiye'de Eşitsizlikler Bildiri Kitabı* (ss. 263-272). Ankara: Sosyoloji Derneği.
- Erikli, S., Bayat, B. (2019). Üniversite mezunu uzun süreli genç işsizlerin eğitim ve çalışma yaşamı beklentisi: Ankara örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 297-331.
- Eserpek, A. (1977). Eğitimin sosyo ekonomik mobilitede etkinliğini sınırlandıran faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 154-167. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000530
- Genç İşsizler Platformu. 15.07.2021 tarihinde <https://gencissizler.org/hakkimizda/> internet adresinden alındı.
- ILO. (2012). *International standard classification of occupations: ISCO-08*. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2013). *Global employment trends for youth 2013: A generation at risk*. Geneva: International Labour Office.
- ILO. (2020). *Global employment trends for youth 2020: Technology and the future of jobs*. Geneva: International Labour Office.
- Kariyer ve Yetenek Yönetimi Derneği. (2019). *CALIBRE Yükseköğretim istihdam endeksi*. 17.07.2021 tarihinde <http://calibre.kyyd.org.tr/rapor.aspx?r=1> internet adresinden alındı.
- Korkmaz, A. (2005). Sosyal hareketlilik: eğitim ve mesleğin sosyal hareketliliğe etkisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (31), 79-92.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. O. Akınhay, D. Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri- nicel ve nitel yaklaşımlar* (Cilt 2) (8. Baskı). Ö. Akkaya (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- OECD. (2020). *Education at a Glance 2020: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/69096873-en>
- Önür, H. (2013). *Toplumsal eşitsizlik ve eğitim*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Özer, M. (2020). Okuldan işe geçiş sorunlarında bireyselci ve yapısalci yaklaşım çatışması. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), 330-345.
- Parsons, T. (1959). The school class as a social system: Some of its functions in American society. *Harvard Educational Review*, 29(4), 297-318.
- Polat, S. (2009). *Türkiye'de eğitim politikalarının fırsat eşitsizliği üzerindeki etkileri*. Ankara: DTP-Uzmanlık Tezleri.

- Punch, K. F. (2011). *Sosyal araştırmalara giriş: nicel ve nitel yaklaşımlar* (2. Baskı). D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rifkin, J. (1995). *The end of work-the decline of the global labor force and the dawn of the post-market era*. Newyork: Putnam Book.
- Salas-Velasco, M. (2007). The transition from higher education to employment in Europe: The analysis of the time to obtain the first job. *Higher Education*, 54, 333–360. <https://doi.org/10.1007/s10734-006-9000-1>
- Sennett, R. (2020). *Karakter aşınması-yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri* (16. Baskı). B. Yıldırım (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2021). *Yeni kapitalizmin kültürü* (5. Baskı). A. Onocak (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SODEV. (2021). *Gençlik araştırması raporu basın bülteni*. 20.07.2021 tarihinde <https://sodev.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/SODEV-GENCLIK-ARASTIRMASI-BASIN-BULTENI-19.05.2021-1.pdf> internet adresinden alındı.
- Sunar, L. (2018). *Sosyal tabakalaşma kavramlar kuramlar ve temel meseleler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Teichler, U. & Kehm, B. M. (1995). Towards a new understanding of the relationships between higher education and employment. *European Journal of Education*, 30(2), 115- 132. <https://doi.org/0141-8211/95/020115-18>
- Teichler, U. (2000). New perspectives of the relationships between higher education and employment. *Tertiary Education and Management*, 6(2), 79-92. <https://doi.org/10.1080/13583883.2000.9967014>
- TÜİK. (2010-2013). *İşgücü istatistikleri veritabanı*. 13.07.2021 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> internet adresinden alındı.
- TÜİK. (2014-2020). *İşgücü istatistikleri veritabanı*. 13.07.2021 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> internet adresinden alındı.
- Vatansever, A. (2016). Proletarya ile orta sınıf arasında: Siyasi aktör olarak prekarya. İçinde L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik* (ss. 163-194). Ankara: Matbu Kitap.
- Wallace, R. A., Wolf, A. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları: klasik geleneğin geliştirilmesi*. L. Elburuz, M. R. Ayas (Çev.). İzmir: Punto Yayıncılık.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. 12.07.2021 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> internet adresinden alındı.

Extended Abstract

Higher education graduates in Turkey face with various employment problems. They pursue higher education in order to get the outcomes that it guarantees. However, they cannot escape unemployment or insecure, temporary, and low-paid employment. However, they are still held accountable for any issues they have with their jobs. They are said to be unemployed simply because they dislike the positions that are available. Young people's unemployment or low employment rates are related to factors such as completing their higher education without learning a foreign language, not traveling abroad, and insufficiency of their professional abilities. As a result, unemployment or low employment is framed as a problem caused by the people who are affected. However, when the problem is individualized, the solutions are individualized as well (Brunila and Lundahl, 2020, 3), and the structural factors causing the problem are overlooked. In this regard, this study intends to describe the employment issues faced by educated young from a structuralist and critical perspective by looking at the unemployment rate, labor force participation, job search process, and employment status. The study was designed as a research project involving secondary data analysis. The data from the TurkStat Labor Force Statistics Database were used. Data from 11 years, from 2010 to 2020, were analyzed. First, in line with the research purpose, the variables to be used in the study were determined among the "unemployed," "employed," and "not included in the labor force" measures in the Labor Force Statistics Database. Accordingly, data were extracted for the variables of job search duration and job sought (ISCO) within the scope of the "unemployed" measure, for the variables of the occupational group (ISCO), position in the job, and status of being registered with the Social Security Institution in terms of the "employed" measure, and for the variables of the reason for not being included in the labor force and the reason for leaving the last job within the framework of the "not

included in the labor force” measure. Second, percentage equivalents of the data expressed in numbers were calculated and shown in tables. The population of the study consists of graduates of higher education between the ages of 15 and 24 in Turkey. The findings of the study are summarized below. Despite the widespread belief that the way to be employable is to stay in education for longer years, around one-third of youth graduating from higher education institutions are unemployed in Turkey in 2020. This is the highest rate in recent years. Unemployment is a significant threat to educated youth. Their risk of being unemployed is three and a half times higher than that of adults graduating from higher education. Moreover, the youth’s job search duration, that is, the duration of being unemployed, has increased over the years. In the six years from 2014 to 2020, a 7% rise occurred in job search duration of more than one year. Today, a quarter of youth have been unemployed for more than a year. This shows that the problem has a structural nature. In 2020, around one-third of youth graduating from higher education will not be included in the workforce. They do not seek a job for various reasons. A quarter of youth not in the labor force are ready to work even though they are not seeking a job. That is, they want to work if there is a job. One-tenth of youth do not seek a job because they have lost hope of finding one. Both indicators tended to increase over the ten years from 2010 to 2020. Considering that the unemployment rate and job search duration increased in the same years, these issues can be said to be influential on the youth’s decision to stop seeking a job. Educated young job seekers encounter problems in this process, such as not being able to find job postings that fit their qualifications, being rejected from the jobs they apply for, or being offered to work for low wages under difficult working conditions. Finding a job is quite a challenging and stressful process for them. The prolongation of this process and the increase in unemployment rates cause them to be reluctant to seek a job and to stop looking for one as they lose hope of finding one. Around one-third of youth not in the labor force continue their education. For these young people, education serves as a shelter that protects them from falling into the unemployed status. The thought that their chance of finding a job will increase when they receive more education is also influential on continuing studentship. This leads to credential inflation. In Turkey, youth turn to undergraduate education to avoid the disadvantages of being high school graduates. However, the increase in the number of graduates reduces the value of the diploma. This is because the response of companies to the rise in the number of undergraduate graduates is to increase the job application criteria. This encourages youth to stay in the field of education. Therefore, they are in a vicious circle where increasing job criteria and demand for education produce each other. For today’s youth, the transition from education to work is a very difficult and painful process. The majority of higher education graduates tend to seek jobs that fit their education. However, for the majority of employed youth, the job they have settled into is far from meeting their expectations. In 2020, 44% of youth are in employment. Only two-fifths of them work in jobs that fit the qualifications of higher education graduates. Half of them have jobs for which a secondary school degree is sufficient. While the employment of youth in jobs fitting their qualifications tends to decrease over the years, their employment in jobs for primary school graduates requiring no qualifications tends to increase. It shows that the Turkish economy is insufficient in creating jobs suitable for higher education graduates. Around one-fifth of the educated youth in employment in 2020 will work informally, that is, without security. On the other hand, two-fifths of youth are not in the labor force, and one-fifth of unemployed youth are out of employment because they have worked in a temporary job and the job has ended. The number of young people working in temporary jobs has increased rapidly over the years. In addition, the vast majority of them find jobs for low wages. As can be seen, today’s employment structure in Turkey offers youth insecure, low-paid, temporary jobs. Even if youth find a job, the employment conditions they are subject to are far from enabling them to have a regular income, gain economic independence, and make plans for the future. Their jobs do not guarantee that they can work there for life without having to look for a job again. They work by experiencing insecurity in jobs where dismissal is possible at any time and uncertainty in temporary jobs that do not provide a steady income. While expecting a good future with the education they have received, the youth end up having to be less selective in their job criteria due to the increasing unemployment pressure, contrary to the common belief that they just do not like the available jobs. The rates of working in low-paid, insecure, and low-level jobs that do not fit their qualifications indicate that they accept work in jobs not matching their qualifications and expectations. This makes the education they have received for high-level jobs for many years meaningless. It also

shows that modernism has failed to fulfill its promise that those who are educated can reach high-status, secure, full-time jobs by spending the necessary effort and time.

